

1946 BELEDİYE SEÇİMLERİ VE BU SEÇİMLERDE KADIN SEÇMENLERİN DURUMU

Kadir ŞEKER*

ÖZET

Ülkemizde demokratik gelişmeler Meşrutiyetle başlamış, Cumhuriyetle devam etmiştir. II. Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte de çok partili hayata geçilerek CHP dışında siyasi partiler kurulmaya başlanmıştır. Bu süreçte yeni kurulan partilerle CHP arasında siyasi gerilimle yaşanmıştır. Özellikle CHP ile DP arasında yaşanan siyasi rekabet, seçmenlerin daha fazla seçimlere katılması yolunda iki partinin çalışma başlatmasına neden olmuştur.

Bu makalede çok partili yaşama geçiş süreci, 1946 belediye seçimleri ve bu seçimlerde ülkemizde kadınların seçime katılım oranları kadın erkek nüfusu da göz önünde bulundurularak incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çok Partili Hayat, 1946 Belediye Seçimleri, Kadın Seçmenler, Okur-Yazarlık Durumu

ABSTRACT

A multi-party regime was set forth in Turkey after World War II. In 1945 political parties other than CHP were founded. However, this parties could not attend to municipality election as the general election were held earlier than planned. This article examines the process of a move toward a multi-party regime; the 1946 municipality elections; the ratio of women voters in Isparta and Burdur in this election, taking into consideration the average women and men population. Finally, the reasons as to why the women participation was in low-levels was touched upon.

Key World : Multi-party regime, 1946 municipality election, Women electorate, Literacy level

1. GİRİŞ

Osmanlı devletinin 19. yy ortalarından itibaren Batı karşısında iyice belirginleşen zafiyeti, devleti kurtarma noktasında çeşitli arayışların doğuşuna zemin hazırladı. Tanzimat fermanıyla beraber batıyı tanıma ve batılı değerlere sahip olma anlayışı aydınlar arasında genel kabul gördü. Bu itibarla aydınların pek çoğu Avrupa ülkelerine giderek bu ülkelerdeki sistemleri incelemeye ve bu sistemlerin benzerlerini ülkemize uyarlamaya çalıştı.

Aydınların ve bürokratların baskıları sonucunda 1876 tarihinde Osmanlı tarihinde ilk demokratik oluşum olarak kabul edebileceğimiz Kanun-i Esasi ilan edildi ve meşruti bir yönetim başladı. Fakat bu durum çok uzun ömürlü olmadı. Osmanlı-Rus savaşı esnasında Meclisi Mebusan'ın çeşitli gerekçelerle tatil edilmesiyle sona erdi. 1908 ve 1913 yıllarında da benzer demokratik girişimler yaşanmışsa da bunlarda uzun ömürlü olmadı. Nihayet Milli Mücadelenin kazanılmasından sonra Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulan yeni devletin rejiminde cumhurun yani halkın egemenliği esas alındı ve halkın yetkilerini kullanmak maksadıyla bizzat Atatürk tarafından 1923 yılında Halk Fırkası kuruldu. 1930'lu yıllara kadar iki kez çok partili hayata geçiş denemeleri yapıldıysa da çeşitli nedenlerle başarılı olunamadı. Bir taraftan bu gelişmeler yaşanırken diğer yandan kadınların siyasete girmesiyle ilgili düzenlemelere de başlandı. Kadınlara seçimlere katılma hakkı 23 Mart 1930'da Belediyeler Kanunun görüşülmesi sırasında TBMM'de ele alınmış, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya konuyla ilgili bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında: “ *Muhterem efendiler, bu tasarının açık niteliklerinden biri de Türk kadınının Türk erkeğiyle zaten eşit olan şerefli hakkını belediye işlerinde de tamamiyle tayin etmesidir...*

* Yrd. Doç. Dr. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD.

Vatan işlerinde büyük feragat ile her mahrumiyete, her cefaya ve her acıya katlanan, milletin, vatanın felaket ve saadetlerine aynı duyguyla katılan büyük kalpli, yüksek faziletli Türk kadını müşterek eseri olan bu Cumhuriyetle elbette ve elbette kendi evinin işlerinde olduğu gibi temiz ve ciddi mevkiini alacaktır... İstibdat ve cehalet devirlerinden arta kalan kötü ve sakat zihniyetlerin, can sıkıcı ve yanlış düşüncelerin Cumhuriyet ve İnkılâbın temiz ve faziletli çevresinde yeri yoktur..." diyerek kanunun teklif gerekçesi üzerinde durmuş ve konuşması bütün milletvekillerince ayakta alkışlanarak oylanmıştır. Yapılan oylamada bütün milletvekillerinin ittifakıyla kanun kabul edilmiştir. Böylece ilk kez Türk kadınına siyasi haklar verilmiştir. Kanun 3 Nisan 1930 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunun kabul edildiği gün Afet İnan, Ankara Türk Ocağı'nda verdiği konferansta: "...Türk kadınına belediye seçimlerine katılma hakkının tanınması, yasama meclisine üye seçmek ve seçilmek hakkının yakın zamanda tasdik ve tatbik olunacağına mutlu bir başlangıçtır..." diyerek belediye seçimlerine katılma hakkının verilmiş olmasını bir aşama olarak kabul edip, nihâi olanın milletvekili seçilebilme olduğunu belirtmiştir¹.

1934 yılında ise, Başbakan İnönü ve 191 milletvekilinin imzalarıyla Anayasanın 10. ve 11. maddeleriyle Milletvekili Seçim Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi hususunda TBMM'ne teklif sunulmuştur. Yapılan görüşmelerden sonra 5 Aralık 1934 tarihinde Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilebilme hakkı tanınmıştır².

Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmiş olmasına rağmen kanunun çıkışını takip eden yıllarda kadınların, yapılan seçimlere istenilen oranlarda iştirak etmedikleri gözlenmiştir. 1935 yılı genel seçimleri ile ilgili olarak toplam 8 milyon 77 bin 310 seçmenden, 2 milyon 716 bin 846'sı kadın ve 2 milyon 828 bin 503 erkek olmak üzere 5 milyon 545 bin 349 seçmenin katıldığı belirtilmektedir. Yapılan kanuni düzenlemelerden sonra özellikle kadınların seçimlere katılım oranlarını artırmak amacıyla bir dizi önlem alınmıştır. Bu önlemlerden biri de CHP genel sekreterliği tarafından, 20 Aralık 1934 tarih ve 419 sayılı tamimle: "*Kadının bütün siyasal yaşama girmesine rağmen seçime iştirak nispetleri az oluyor. Bundan sonra yapılacak olan vilayet belediye meclisleri ile köy ihtiyar heyetleri seçimlerinde kadın üye sayısının %20 den aşağı düşmemesinin göz önünde tutulacak bir esas olduğunu bildiririm*" şeklindeki telgrafın bütün teşkilata gönderilerek uyarılmasıdır³.

1. 1946 Belediye Seçimleri Öncesinde Yaşanan Siyasi Gelişmeler

II. Dünya Savaşı sonunda uluslararası koşulların değişmesi, ülkemizde tek parti yönetiminin TBMM'de hoş görülmesi bir tutum içine girmesi çok partili siyasal yaşama zemin hazırlamıştır⁴.

Bu yumuşama üzerine Milli Kalkınma Partisi devrin önemli milyonluktan Nuri Demirağ tarafından kurulmuştur⁵. Diğer yandan verdikleri "*Dörtlü Takrir*" ve bu takririn kabul edilmemesiyle birlikte partilerinden ihraç edilen Refik Koraltan, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ile CHP üyeliği ve milletvekilliğinden istifa eden Celal Bayar yeni ve ciddi bir muhalefet partisi kurma girişimlerini başlatmışlardı. Bu çalışmalar sonucunda Demokrat Parti 7 Ocak 1946'de kurulmuştur⁶. Başlangıçta CHP, Demokrat Parti'nin kuruluşunu çok olumlu karşılamış, siyasal yaşamda olması gereken parti olarak değerlendirmiştir. Ancak yeni parti, teşkilatlanmasını genişletip siyasal bir alternatif haline gelince CHP içinde huzursuzluğa yol açmıştır.

1 Mecliste İçişleri Bakanının yaptığı konuşma ve Afet İnan'ın Konferans metni hakkındaki görüşleri için bkz., Tezer Taşkıran, *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, Ankara 1973, s.129.

2 Taşkıran, a.g.e, s. 135.

3 Taşkıran, a.g.e, s. 162.

4 Necdet Ekinci, *II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler*, İstanbul 1997 Ekinci, s. 299.

5 Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, İstanbul 1973, s. 45.

6 Demokrat Partinin programı konusunda Koçak şunları yazmaktadır: "DP programı iki ana görüş etrafında kaleme alınmıştı. Demokrasinin geniş ve ileri ölçüde gelişmesini sağlamak, temel hak ve özgürlüklere geniş yer vermek." DP'nin programı konusunda geniş bilgi için bkz., Cemil Koçak, "*Siyasal Tarih 1923-1950*", *Çağdaş Türkiye*, Editör: Sina Akşin, C.IV, İstanbul 1992, s.141

Bu gelişmeler üzerine CHP İkinci Olağanüstü Kurultayı 10 Mayıs 1946'da TBMM'de toplandı⁷. Kongre öncesinde seçimler açısından önemli bir siyasal gelişme yaşandı. CHP meclis kurulu, 1947 yılında yapılması gereken genel seçimlerin bir yıl erken yapılması için karar aldı. Bu karara göre belediye seçimleri 26 Mayıs 1946'da, genel seçimlerin de aynı yılın Temmuz ayında yapılması kararlaştırıldı. Seçimlerin erkene alınması konusundaki gerekçeler bizzat İnönü tarafından dünyadaki gelişmelere bağlı olarak açıklandı.

CHP'nin aldığı bu karar muhalefeti oluşturan DP ve MKP tarafından şiddetle eleştirildi. Her iki parti de henüz teşkilatlanma safhasında bulunduklarını ifade ederek, alınan kararı "*CHP'nin muhalefeti geliştirmeksizin, baskın bir seçimle statükoyu korumak istediği*" yönünde değerlendirdi. DP yöneticileri, taşra teşkilatıyla yapılan görüşmeler sonucunda yerel seçimlere kesin olarak katılmayacaklarını açıkladı⁸.

MKP'nin tavrı daha sert oldu. Seçimlerin öne alınması konusunda, İnönü'yü ne pahasına olursa olsun iktidarda kalmayı planlamak ve seçimleri mutlaka kazanmak istemekle suçladı⁹. Seçimlere katılacağını ama gelişmelere göre de hareket edeceğini duyurdu.

Tartışmalar arasında 26 Mayıs 1946'da belediye seçimleri yapıldı. DP'nin katılmadığı seçimlere CHP başlangıçta yalnız girmede. MKP seçimlere sadece İstanbul'da katılacağını duyurdu. Fakat aynı gün saat 11'de seçimlere fesat karıştırıldığını ileri sürerek yarıştan çekildi¹⁰. Seçimler tamamlanmadan CHP yalnız kalmıştı. Bu seçimler çok partili hayatın varlığına rağmen CHP'nin yalnız girmiş olduğu seçimler olarak tarihe geçti.

2. 1946 Belediye Seçimlerinde Kadın Seçmenlerin Seçimlere Katılım Oranlarında Isparta ve Burdur Örnekleri

2.1. Isparta Örneği

Isparta'da belediye teşkilatı, Sultan Abdülaziz devrinde "*Vilayetlerin Kuruluş Kanunu*" çerçevesinde kurulmuştur. Şarki Karaağaç ve Yalvaç, Konya mutasarrıflığına kaydırılmış, Isparta'ya; Burdur, Şarki Karaağaç, Uluborlu, Tefenni ve Eğirdir kazaları bağlanmıştır. Böylece Isparta beş kazalı ve dokuz bucaklı bir belde olmuştur¹¹. 1923 yılında yapılan idari yapılanmada Isparta ve Burdur iki ayrı vilayet olarak yeniden oluşturulmuş ve takip eden dönemlerde Yalvaç, Karaağaç, Senirkent, Keçiborlu, Sütçüler, Uluborlu, Atabey, Eğirdir Isparta'ya bağlı kazalar olmuşlardır. Bu yerleşim birimlerinden Yalvaç'ta 1864, Senirkent'te 1886, Ş. Karaağaç'ta 1892, Uluborlu'da da 1868 belediye kurulmuştur¹². 1946 Belediye seçimlerinde Türkiye genelinde 63 il ve 583 ilçe bulunmaktadır¹³. 1946 yılında yapılan belediye seçimlerinde Isparta il sınırları içinde toplam on yerleşim yerinde belediye bulunmaktadır.

Bütün Türkiye'de olduğu gibi 26 Mayıs 1946 tarihinde Isparta'da belediye seçimleri yapılmıştır. Fakat seçimler gerçekleştirilmeden evvel 29 Nisan 1946 tarih ve 4878 kanunla Seçim Kanununda değişiklik yapılarak bir haftada yapılan seçimlerin bir günde yapılması kararlaştırılmıştır¹⁴.

7 Diğer kongreler T.B.M.M dışında yapılmıştır. Bu Kongrenin Mecliste yapılmış olması bazılarınca DP. verilmek istenilen gözdağı olarak değerlendirilmiştir. Geniş bilgi için bkz., Toker, a.g.e, s.103.

8 C. Koçak, a.g.e, s. 142, Yaşar Özçetin, bu konuda CHP, seçimleri erkene almakla durumunu muhafaza edeceğini, diğer yandan da ülkenin demokrasi yolunda olduğunu batı kamuoyuna anlatmayı planladığını ifade etmektedir. Bkz., Yaşar Özçetin, "Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti'nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri" Genel Türk Tarihi C.IX, İstanbul 2002, s.17.

9 Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mayıs 1946.

10 Toker, a.g.e, s. 109. Ayrıca bkz., Kemal H. Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, Sosyo-Ekonomik, Kültürel Temeller, İstanbul 1996, s.138.

11 Sümer Şenol, A'dan Z'ye Isparta'nın El Kitabı, Isparta 2003, s. 71.

12 Isparta Valiliği, Isparta İl Yıllığı, Isparta 1973, s. 213. Nuri Köstüklü, Milli Mücadele yıllarında Isparta ve Burdur'da İşgallere karşı tepkiler olduğundan bahsederken her iki şehri de Sancak olarak nitelendirmektedir. Buradan da anlaşıldığına göre o sıralarda her iki vilayetimizde sancak olarak idare edilmektedir. Her iki vilayette Cumhuriyet sonrası il haline dönüştürülmüşlerdir. Bkz., Nuri Köstüklü, Milli Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları, Ankara 1990, s. 68-76.

13 Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara 2001, s.48.

14 Bu kanundan önce yürürlükte bulunan 1580 sayılı kanuna göre seçimler bir hafta içinde yapılırken, çıkarılan kanunla bir günde yapılması planlanmıştır. Bkz., Şerif Öner, "Cumhuriyetten Günümüze Demokratik Yerel Yönetim Anlayışının Gelişimi" Cumhuriyet Ve 1923-1998 Dönemi Ekonomik, İdari, Hukuki Değerlendirme, Ankara 1998, s.3725.

Seçimlerde Isparta ili sınırları içindeki yerleşim yerlerinden belediyelik olanlarda kadın seçmenlerin sayısı ve seçime katılanlar ile oranları İçişleri Bakanlığını 5 Temmuz 1946 tarih ve 614-68/ 478 sayılı yazısında aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Tablo: 1 Isparta İlindeki Kadın Seçmen Sayısı ve Seçime Katılanlar ile Oranları¹⁵.

Belediyenin Adı	Kadın Seçmen Sayısı	Seçime Katılan Kadın Seçmen Sayısı	Oran
Isparta Merkez	3805	2257	%59
Eğridir	1325	1021	%77
Şarki Karaağaç	1161	387	%33
Sütçüler	336	301	%89
Yalvaç	2402	2128	%87
Uluborlu	1210	636	%50
Atabey	952	732	%77
Keçiborlu	903	636	%70
Senirkent	2332	1682	%72
Sücüllü ¹⁶	1131	900	%79
Toplam	15553	10680	%68

Seçimler Isparta'da genel olarak huzur ve sükûn içinde geçmiştir. Yalnız CHP'nin iddiasına göre, Demokrat Parti tüm Türkiye'de olduğu gibi Isparta'da seçimlere katılmayacağını açıkladığı halde bazı mahallelerde listeler oluşturarak sandıklara atmıştır. Yapılan seçimler sonucunda Isparta Belediye Başkanlığını Kemal Demiralay kazanmıştır¹⁷.

1945 yılı genel nüfus sayımına göre belediyelik olan yerleşim birimlerindeki kadın-erkek nüfusu ile oranları aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

¹⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030-10 82 540 2(Bundan Sonra Bu ibare B.C.A. şeklinde geçecektir)

¹⁶ Sücüllü'de Belediye teşkilatı 1932 yılında kurulmuştur. Sücüllü halen idari açıdan Yalvaç İlçesine bağlı 5000 nüfuslu büyük bir kasabadır.

¹⁷ Yukarıdaki olaylardan dolayı Danıştay Isparta merkezdeki seçimleri iptal etmiş ve seçimlerin 13 Temmuz 1947 tarihinde yeniden yapılmasına karar verilmiştir. Isparta'da yenilenen seçimlere sadece CHP katılmış ve başkan adayı olan Tefik Kınık kazanmıştır. 1947 yılında yapılan yenileme seçimleri İçişleri Bakanlığının 621-303/10580 sayı ve 17.7.1947 tarihli İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer imzasıyla Başbakanlığa şöyle duyurulmuştur: "Yüksek Başbakanlığa, 1. Isparta Belediye seçiminin Danıştay'ca bozulması üzerine 13.7.1947 tarihinde yeniden seçim yapılmıştır. Seçimi Halk Partisi adayları kazanmıştır. 2.Isparta'da seçmen miktarı 9069 dur. Yapılan tasnife göre 4396 seçmenin oylarını kullandıkları anlaşılmıştır. İştirak nispeti %48'dir. Saygılarımla arz ederim. İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer imzasıyla" Belge için bkz., B.C.A., 030.10-82 540 4, Ayrıca 1947 seçimiyle ilgili olarak Ulus Gazetesinde Seçimlerin hadisesiz geçtiği, Demokrat Partinin menfi propagandasına rağmen seçimlere katılım oranının % 50 civarında olduğu yazılmıştır. Yenilenen seçimler hakkındaki yorum için bkz., Ulus Gazetesi, 14 Temmuz 1947.

Tablo: 2 Isparta İlinde Kadın ve Erkek Nüfus ile Oranları¹⁸.

Belediye Adı	Erkek nüfus	Oran	Kadın nüfus	Oran	Toplam nüfus
Isparta	8434	%48.8	8858	%51.2	17.292
Eğirdir	2978	%51.9	2761	%48.1	5739
Ş.Karaağaç	1404	%42.4	1901	%57.6	3305
Sütçüler	1023	%42.3	1393	%57.7	2416
Yalvaç	3836	%46.5	4413	%53.5	8249
Uluborlu	1913	%44.1	2423	%55.9	4341
Atabey	1242	%44.3	1559	%55.7	2801
Keçiborlu	1783	%50.8	1727	%49.2	3510
Senirkent	3202	%45.1	3829	%53.9	7094
Süçüllü	1611	%45.2	1960	%54.8	3571

Yukarıdaki yerleşim birimleri incelendiğinde kadın nüfusunun fazlalığı dikkat çekmektedir. Aynı rakamsal oranların yani Isparta genelinde kadın nüfusunun fazlalığını 1927, 1935 ve 1940 genel nüfus sayımlarında da görülmektedir.

Isparta'da kadınların seçime iştirak oranları % 68'dir. Bu rakamlar istenilen düzeyde olmamakla birlikte Türkiye genelindeki kadın seçmenlerin iştirak oranlarının yaklaşık 16 puan üzerinde gerçekleşmiştir¹⁹. Isparta ve bağlı belediyelerin genel seçmen sayıları ile seçimlere katılım oranları İçişleri Bakanlığının 14 Haziran 1946 tarih ve 621-303-3/324 sayılı Başbakanlığa gönderilen yazılarında aşağıdaki gibi gerçekleştirildiği belirtilmektedir

Isparta genelinde belediye yerleşim birimlerindeki nüfus 57.847, seçmen sayısı 26.011, seçime katılanlar 19.587 ve bütün Isparta'da seçime katılım oranı %75 olarak bakanlık yazısında yer almıştır²⁰.

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı gibi il genelinde kadın nüfusu erkek nüfustan fazla olmasına karşılık kadınların seçimlere değişik nedenlerle ilgisiz kalmasından dolayı oranlar düşük gerçekleşmiştir. Buna rağmen katılım Türkiye ortalamasının üzerindedir.

2.2. Burdur Örneği

Burdur, Osmanlı Devleti zamanında 1839 Gülhane Hattı Hümayunundan sonra yapılan mülki teşkilatlanmada Kütahya ilinden alınarak Konya vilayetinin Isparta kaymakamlığına bağlandı. Burdur 1872 tarihinde sancak statüsüne kavuştu. Bu tarihten 1920 tarihine kadar Konya Vilayetine bağlı mutasarrıflık olarak idare edilen Burdur, 1920'de müstakil mutasarrıflık oldu ve doğrudan İstanbul'a bağlandı. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra yapılan mülki teşkilatlanmada Vilayet oldu ve çevresindeki kazalar Burdur'a bağlandı²¹.

1946 yılı seçimlerinde Burdur'da altı belediye yerleşim birimi bulunmaktadır. Seçimler olaysız yapılmıştır. Burdur ili ve bağlı belediyelerdeki kadın seçmen sayıları ve bunların seçimlere katılım oranları yine İçişleri Bakanlığının 5 Temmuz 1946 tarih ve 614-68/478 sayılı yazılarıyla aşağıdaki gibi çıkarılmıştır.

¹⁸ Devlet İstatistik Enstitüsü, 1945 Yılı Genel Nüfus Sayımı, Ankara 1945, s.311-317. (Bundan sonra DİE şeklinde geçecektir)

¹⁹ 1946 Belediye seçimlerine kadınların Türkiye genelindeki katılımları %58 civarında gerçekleşmiştir. Bu konu ile alakalı olarak bkz., B.C.A, 030 10- 82 540 1.

²⁰ B.C.A. 030 10 82 540 1.

²¹ Yusuf Ekinci, Burdur, Ankara 1995, s. 20-22.

Tablo:3 Burdur İlinde Kadın Seçmen Sayıları ile Seçime Katılım Oranları.

Belediye adı	Kadın Seçmen Sayısı	Seçime katılan kadın seçmen sayısı	Oran
Burdur Merkez	4534	2402	%55
Bucak	1073	709	%60
Tefenni	802	483	%60
Yeşilova	283	179	%63
Karamanlı	1030	634	%61
Belenö	396	82	%20
Toplam	8120	4489	%55

Burdur merkezinde toplam 3.777 erkek seçmen sayısı olmakla birlikte seçimlere katılan seçmen sayısı 2.462 olarak gerçekleşmiştir. Yani katılım oranı %65 civarında gerçekleşmiştir. Bu rakamlar tahmini rakamlardır. Zira bazı yerlerde de iptal edilen oylar söz konusu olmuştur²².

Burdur merkezde kadın ve erkek toplam seçmen sayısı 8.331, seçimlere katılan seçmen sayısı 4.864 ve oy oranı da %58 olarak gerçekleşmiştir. Burdur'un tamamına baktığımız zaman (il ve ilçeler dâhil) 15.741 seçmenin bulunduğu, bunlardan 9566'sının seçime katıldığı ve oy oranının %60'lar civarında gerçekleştiği İçişleri Bakanlığının 14.6.1946 Tarih ve 621-303-3/324 sayılı yazılarından anlaşılmaktadır²³. Oysa 1945 yılına kadar yapılan nüfus sayımlarında Burdur genelindeki kadın nüfusunun erkek nüfusundan fazla olduğu aşağıdaki tablodan anlaşılmaktadır.

Tablo: 4 1927,1935, 1940, 1945 Yılları Burdur'da Nüfus Sayım Sonuçları ve Kadın-Erkek Oranları

Sayım Yılı	Erkek Nüfus	Oran	Kadın Nüfus	Oran	Toplam
1927	38.741	%46.2	45.135	%53.8	83.876
1935	45.143	%47.2	50.666	%52.8	95.809
1940	57.065	%47.7	62.453	%52.3	119.493
1945	60.473	%48.1	65.369	%51.9	125.793

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi Burdur'da kadın nüfusu fazla olmasına rağmen seçimlere katılım oranları oldukça düşük gerçekleşmiştir. Bu durumun en temel özelliği Burdur nüfusunun büyük çoğunluğunun kırsal kesimde yaşamasıdır. Burdur şehirleşme oranlarında 1990 nüfus sayımı esas alındığında bile nüfusun %37'sinin şehirlerde %19'unun kasabalarda ve %44'ünün köylerde yaşadığı tespit edilmiştir²⁴. Diğer bir faktörde kadınların okur-yazarlık oranlarındaki düşüklük ve buna bağlı olarak hala yüzyılların birikimi olan erkek egemenliğini üzerlerinden atamamış bulunmalarıdır.

İki ilin değerlendirmesine geçmeden önce ülke geneli rakamsal değerlerine baktığımızda belediye sınırları içinde yaşayan kadın-erkek genel nüfus toplamı 5.022.461, seçimlere katılması gereken seçmen sayısı 2.429.486'dır. Oysa seçimlere katılıma baktığımızda toplam 1.412.709 seçmen katılmıştır. Katılım oranı % 58,1 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye genelindeki kadın seçmen sayısı 1.223.769 dur. Erkek seçmen sayısı ise 1.208.719'dur. Sayısal olarak hem kadın nüfusu hem de kadın seçmen sayısı fazladır. Oysa kadınların sadece 640.145'i seçimlere iştirak etmiş ve oran Türkiye genelinde % 52 olarak gerçekleşmiştir. Bu sayı ve oranlar erkeklerde şöyledir; Seçime katılması gereken erkek seçmen 1.208.719'dur. Seçime iştirak eden erkek seçmen sayısı 772.864'dür. Türkiye genelinde seçimlere katılma oranı %64 olarak gerçekleşmiştir.

22 Mesela Burdur Merkezde 91, Tefenni'de 1, Yeşilova da 13,karamanlıda 7, Belönü de 2 oy geçersiz sayılmıştır. İstatistik bilgileri için bkz., B.C.A, 030-10 82 540 1.

23 B.C.A, 303-10 82 540-1.

24 Osman Yılmaz, "Burdur İlinde Nüfus Hareketleri", S.D.Ü.,Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi, S. 3.Burdur 2002, s.171.

Isparta da kadınların seçime katılımı %68 iken, toplamda bu oran (kadın-erkek toplamı) %75'dir. Yani kadınlarda Türkiye ortalamasının yaklaşık 16 puan, genelde de Türkiye ortalamasının 17 puan üzerinde gerçekleşmiştir.

Tablo:5 Kadın Seçmen Bazında Türkiye Geneli ile İki İlimizin Karşılaştırılması

Isparta İlinde Kadınların Seçimlere Katılım Oranı	Burdur İlinde Kadınların Seçimlere Katılım Oranı	Türkiye Geneline Kadınların Seçimlere Katılım Oranı
%68	%55	%52

Burdur'da bu oranlar kadınlarda % 55, Erkeklerde %60 olarak gerçekleşmiştir. Yani hem erkek hem kadın hem de genel ortalama Isparta'daki seçimlere katılım yüzdesi Burdur ilinden daha fazladır. Buna rağmen Burdur'daki kadınların seçimlere katılım oranları Türkiye ortalamasının 3 puan üstünde gerçekleşmiştir.

Tablo:6 Türkiye Geneli ile İki İlimizin Genelinin (Kadın-Erkek Bazında) Karşılaştırılması

Isparta Genelinde Seçimlere Katılım Oranı	Burdur Genelinde Seçimlere Katılım Oranı	Türkiye Genelinde Seçimlere Katılım Oranları
%75	%60	%58

Katılımların Türkiye geneli ve iki ilde düşük oranlarda gerçekleşmesinin pek çok nedeni vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz;

1- Okur- yazar oranlarındaki düşüklük. 1945 yılı Devlet İstatistik Enstitüsü nüfus okur-yazarlık oranı verilerine göre 6 yaşın üzerindeki Türkiye nüfusu 15.166.911'dir. Bunun 7.565.317 si erkek, 7.601.594'ü kadındır. Bu nüfusun 10.583.606'sı okuma yazma bilmemektedir. Bu rakamda kadınların erkeklere oranı bir hayli fazladır. 4.261.810 erkeğe karşın, 6.321.796 kadının okuma yazması yoktur. Okuma yazma bilenlerin toplamı ise 5.779.915'dir. 4.055.225 erkek okur-yazarken kadınların sadece 1.724.690'nı okur- yazardır²⁵. Bu oranlar yukarıda incelediğimiz Isparta- Burdur illerinde de farklı değildir. Rakamsal değerlerden de anlaşılacağı gibi kadınlar demografik fazlalığa karşılık nitelik olarak oranları bir hayli düşüktür. Bu durum demokratik hayata da yansımış, kadınların seçimlere katılım oranları düşük gerçekleşmiştir

2- Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğunun kırsal kesimde yaşamalarıdır. D.İ.E.'nin 1945 nüfus sayımı tespit sonucuna göre toplam Türkiye nüfusu 18.790.174'dür. Bu nüfusun 4.687.102 si şehirlerde yaşarken, 13.474.701'i kırsal kesimde yaşamaktadır. Kadınların kırsal kesimde yaşayanların erkeklere oranında da sayısal üstünlük yine kadınlardadır²⁶.

3- DP'nin 1946 belediye seçimlerinde almış olduğu tutumdur. Kendi seçmenlerini ya seçimlere katılmamaları ya da bağımsız adaylara oy vermeleri konusunda uyarmıştır. DP'ye göre katılımın düşük oranlarda gerçekleşmesi DP'nin gücünü gösterecektir.

4- Türk toplumunun aile yapısı, yani babaerkil geleneğin olanca hızıyla devam ediyor olması da seçime katılım oranlarının düşük seviyelerde gerçekleşmesinin bir diğer nedenidir.

SONUÇ

Cumhuriyetin ilanıyla başlayan süreçte her dört yılda seçimler düzenli olarak yapılmıştır. 1930'ların başında kadınlara belediye yönetimlerinde seçme ve seçilme hakkı, 1934'de de milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Diğer yandan Atatürk döneminde çok partili yaşama geçiş denemeleri gerçekleştirilmeye çalışılmış ve her defasında değişik nedenlerle

²⁵ D.İ.E., Türkiye İstatistik Yıllığı 2000, Ankara 2001, s.62.

²⁶ D.İ.E., a.g.e.,s. 48.

sonuçlanamamıştır. Buna rağmen seçimler yapılmış ve seçimlere katılım oranları Cumhuriyet Halk Partisi tarafından artırılmaya çalışılmıştır.

1938 yılında Atatürk'ün vefatıyla İnönü Dönemi başlamıştır. İnönü'nün ilk yıllarında demokrasi konusunda konuşmalar yapmış olması herkesi heyecanlandırmıştır. Fakat araya II. Dünya Savaşı'nın girmesi Tek Parti döneminin savaş boyunca devam etmesi sonucunu doğurmuştur.

II. Dünya Savaşının Müttefiklerce kazanılması hem çok partili yaşam hem de demokratik gelişmeler açısından Türkiye'nin yeni kazanımlara sahip olmasına sebep olmuştur. 1945 yılında, önce Milli Kalkınma Partisi, daha sonra Demokrat Parti kurulmuştur.

1946 belediye seçimlerine gelince; Kadınların sayılarının genel nüfusa oranla fazla olmasına rağmen hem Türkiye genelinde hem de örneklerini verdiğimiz Isparta- Burdur illerindeki katılım oranları düşük gerçekleşmiştir. Sebepleri incelendiğinde, muhalefetin seçimleri boykot etmesinin yanı sıra, kadın nüfusun büyük çoğunluğunun kırsal kesimde yaşamaları, eğitim seviyesinin istenilen düzeyde olmaması ve hala geleneksel babaerkil yaşamın olanca hızıyla devam etmesidir.

Buna rağmen Cumhuriyetin kuruluşundan 1946 seçimlerine kadar kadınların katılım oranlarının az da olsa arttığı görülmüştür. Özellikle 1935 yılından sonra yapılan seçimlerde 1927 seçimlerine göre %300'lük bir artışın sağlanmış olduğu tespit edilmiştir²⁷. Gerçekten de 1927'den başlayarak hem kadın seçmen sayılarında hem de erkek seçmen sayılarında belli oranlarda katılım artırılmıştır. 1946 yılında da bu oranlar istenilen seviyelerde olmasalar da kadının siyasal hakların verildiği bilinci ve toplumda birey olarak hak ettiği yeri alması bakımından son derece işlevsel bir görevi olmuştur. Zaten ilerleyen yıllarda kadının eğitim seviyesinin yükselmeye başlamasıyla, katılım oranları da doğru orantılı olarak artacaktır. Bugün bile her siyasal kuruluş kadınların seçilebilmeleri konusunda yeterince mesafenin alınmadığını kabul etmektedir. Çeşitli olumsuzluklara rağmen, 1946 yılında sağlanan Türkiye genelinde kadın seçmenlerdeki %52'lik oran, siyasi haklarına kavuşalı on beş yıl gibi kısa bir zaman diliminin de geçtiği göz önüne alınırsa başarı olarak değerlendirilmese bile olumlu bir aşama olarak kabul edilmelidir.

²⁷ Fakat bu iddi Esat Öz tarafından kabul edilmemektedir. Öz, özellikle kadınların seçimlere katılmasıyla ilgili rakamların abartıldığını ve katılma oranlarını yükseltme amacıyla zorlama tedbirlere başvurulduğunu ifade etmektedir. Geniş bilgi için bkz., Esat Öz, a.g.e, s.162.

KAYNAKÇA**A- CUMHURİYET ARŞİVİ BELGELERİ**

1. *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030-10 82 540 2*
2. _____, 030.10-82 540 4
3. _____, 030 10- 82 540 1
4. _____, 303-10 82 540-1.

B-KİTAP VE MAKALELER

- 1- Devlet İstatistik Enstitüsü.(1945) *1945 Yılı Genel Nüfus Sayımı*, Ankara.
- 2- _____.(2001) *Türkiye İstatistik Yıllığı*, Ankara.
- 3- Ekinci, N. (1997). *II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkiler*, İstanbul.
- 4- Ekinci, Y. (1995). *Burdur*, Ankara.
- 5- Isparta Valiliği.(1973) *Isparta İl Yıllığı*, Isparta.
- 6- Karpaz, K. (1996). *Türk Demokrasi Tarihi, Sosyo-Ekonomik, Kültürel Temeller*, İstanbul.
- 7- Koçak, C. (1992). “Siyasal Tarih 1923–1950”, *Çağdaş Türkiye*, Editör: Sina Akşin, C.IV, İstanbul.
- 8- Köstüklü, N. (1990). *Milli Mücadele’de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*, Ankara.
- 9-Öner, Ş. (1998). “Cumhuriyetten Günümüze Demokratik Yerel Yönetim Anlayışının Gelişimi” *Cumhuriyet Ve 1923–1998 Dönemi Ekonomik, İdari, Hukuki Değerlendirme*, Ankara.
- 10-Özüçetin, Y. (2002). “Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti’nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri”, *Genel Türk Tarihi* C.IX, İstanbul.
- 11- Şenol, S.(2003). *A’dan Z’ye Isparta’nın El Kitabı*, Isparta.

- 12-Taşkıran, T.(1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, Ankara.
- 13-Toker, M.(1973). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944–1973 Tek Partiden Çok Partiye (1944–1950)*, İstanbul.
- 14- *Ulus Gazetesi*, 14 Temmuz 1947.
- 15- Yılmaz, O.(2002). “Burdur İlinde Nüfus Hareketleri”, *S.D.Ü., Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 3, Burdur.